

SEKSUALNA DELINKVENCIJA U SUVREMENOM KRIVIČNOM PRAVU

Spolne odnose u društvenim zajednicama ne samo da je teško definirati u različitim fazama povijesti ljudskog društva unutar granica njihove dopuštenosti ili nedopuštenosti, a u okviru moralnih zasada određenog razvojnog povijesnog razdoblja, već je ta kategorija ljudskih odnosa i danas, uključujući i našu zemlju svrstana u red onih odnosa i danas, uključujući i našu zemlju svrstana u red onih odnosa kojima društvo pridaje vrlo malo pažnje. Kada to kažem, prvenstveno mislim na pravnu regulativu, koja je uglavnom svedena na krivičnopravne odredbe, kojima se sasvim sigurno ne mogu u cjelini regulirati spolni odnosi u društvu u svim njihovim aspektima. Istina je da su krivičnopravne odredbe odraz određenih utvrđenih moralnih načela društva, odnosno njegove vladajuće klase, te da se njima štiti najprije društvo ili konkretnije država u cjelini, a tek zatim pojedinac kao dio te cjeline. Upravo, s tog aspekta gledano težište je stavljeno na ponašanje počinitelja djela, koje se u određenom razdoblju ili u određenoj ljudskoj sredini smatra nedopuštenim, odnosno protivnim moralnim načelima, a ne i zaštitnom dobru, koje je u konkretnom slučaju čovjek kao pojedinac. Razumljivo je stoga da je viktimologija sasvim mlada nauka, jer žrtve u različitim povijesnim fazama, pa i danas u pojedinim društvenim zajednicama imaju različit tretman, koji nalazimo u rasponu od osude okoline do prešućivanja posljedica djela, a u nemogućnosti društvene zaštite, bilo preventivne naravi bilo post crimina rerum. Da bi bila jasnija, navesti ću samo jedan primjer iz našeg okruženja, a u vezi s pravnom regulativom, odnosno jednim pravno nereguliranim područjem u nas.

U znanosti o žrtvi, u klasifikaciji postoji vrsta tzv. predestiniranih žrtvi, a njena podvrsta su eksponirane žrtve, dakle one koje izlaze u susret. Pod tom vrstom žrtvi nalazimo primjerice osobe koje se bave prostitucijom i koje su samim tim izloženije nasilju od ostale populacije. Inkriminacije koje su vezane na tu problematiku nalazimo u našem zakonu u tri krivična djela i to su: podvođenje, koje djelo je sadržano u republičkim i pokrajinskim zakonima, te krivično djelo posredovanja u vršenju prostitucije i proizvodnja i raspčavanje pornografskih spisa, koja krivična djela se nalaze u čl. 251. i čl. 252. KZ SFRJ. Ova posljednja dva krivična djela, iako iz svrstavamo u grupu seksualnih delikata, nalaze se u XXII. glavi Krivičnog zakona SFRJ, a koja nosi naziv – krivična djela protiv drugih društvenih vrijednosti. U tu glavu saveznog krivičnog zakona naprosto su ubačena raznorazna krivična djela, koja po zakonodavcu očigledno nisu po zaštićenom dobru odgovarala nekim drugim grupama delikata, pa tako u ovoj grupaciji imamo pored spomenutih krivičnih djela čak i inkriminacije kao što su krivično djelo nepostupanja prema zdravstvenim propisima za vrijeme epidemije ili primjerice krivično djelo povrede izumiteljskog prava. Očito je stoga da ovdje ne postoji pravna regulativa koja bi predstavljala bazu ili temelj za ocjenu potrebe krivičnopravne zaštite, odnosno stupnja njenog intenziteta, već je krivičnopravna odredba, odnosno zabrana određenog ponašanja ili njegova protupravnost izvedena iz određenih moralnih i etičkih opredjeljenja i potpisom određenih međunarodnih konvencija. Naime, da bi se određena vrsta ponašanja u jednoj sredini u bilo kojoj sferi pravno regulirala, dakle ne

samo krivičnopravno, potrebno je da u toj istoj sredini postoje određeni čvrsti pokazatelji o egzistenciji takvog ponašanja, a koji su rezultat cjelovitih socioloških, kulturoloških, medicinskih i cijelog niza analiza sa svrhom kvalitativne i kvantitativne ocjene stanja u jednoj razvojnoj etapi, a što je zanemareno, ne samo u našoj nego i u drugim sredinama. Ne može se u potpunosti krivičnopravno zaštititi određeno dobro, ako ono kao takvo nije institucionalizirano, pa i pravno definirano u svojoj suštini, jer samo na osnovi priznate zaštite možemo stupnjevati dopuštenost odnosno nedopuštenost određenih ponašanja i shodno tome ih sankcionirati.

Međutim, u posljednjem razdoblju, a pritom možemo obuhvatiti period od oko četrdeset godina došlo je ipak do značajnog pomaka u krivičnom zakonodavstvu u odnosu na potrebu dekriminalizacije određenih ponašanja, dok su neka ponašanja podvrgnuta strožim kaznenim uvjetima, a što je posljedica civilizacijskih pomaka, pri čemu značajan udio ima nauka koja je dobila daleko širi informacijski prostor. Kao primjer možemo navesti u sferi seksualnih delikata dobrovoljnih homoseksualnih spolni čin koji je kao tzv. protuprirodni blud izostavljen u mnogim krivičnim zakonodavstvima, no o tome nešto više će biti riječi u dijelu u kojem ćemo dati osvrt i na ovu vrstu krivičnih djela. Postoji čak eklatantniji primjer dekriminalizacije u pogledu krivičnog djela preljuba koje je postojalo u krivičnom zakonu stare Jugoslavije iz 1929. godine, u SR Njemačkoj ovo djelo izostavljeno je iz inkriminacije tek 1975. godine, a najstariji krivični zakon Europe francuski Code penal, koji je u međuvremenu imao samo više dopuna i izmjena sadrži ovo krivično djelo još od 1863. godine i ova odredba postoji unatoč, naravno izostanka bilo kakve praktične primjene.

Suprotno tome, u mnogim zakonodavstvima u odnosu na neka krivična djela unutar tzv. seksualne delinkvencije došlo je do preciziranja u opisu protupravnih ponašanja i stupnjevanja težine određenih djelovanja učinioaca, pa tako imamo primjer da naši krivični zakoni (republički i pokrajinski) u nekim krivičnim djelima po njihovoj formulaciji zaostaju u preciznosti opisa društveno opasnog ponašanja u odnosu na druge zakone, zbog čega se u praksi javljaju brojni problemi, pa ponekad stajališta suda sadrže teoretsku razradu tumačenja pojedine krivičnopravne odredbe u odnosu na utvrđeno činjenično stanje, zbog čega dolazi do sasvim različitih tumačenja određene zakonske odredbe, čije su granice tako široko postavljene da se čini da krivičnopravna odredba podnosi vrlo široku lepezu pravnog shvaćanja. Primjerice, možemo navesti krivično djelo bludnih radnji koje gotovo u svim (s jednim izuzetkom) republičkim i pokrajinskim zakonima sadrže formulaciju kao i krivični zakon SR Hrvatske, a ona glasi: "Tko u slučajevima iz člana 83 do 88 ovog zakona izvrši samo bludnu radnju...". Ne samo da je izraz "bludna radnja" anakronizam i sasvim sigurno bi se pri ozbiljnijem lingvističkom pristupu promjene naziva ovog krivičnog djela kao i nekim drugim krivičnim djelima mogao naći adekvatniji i suvremeniji termin, već i sam pojam nije baš ničim razrađen, unatoč tome što bi kao primjer mogli poslužiti neki strani zakoni koji sadrže vrlo precizne, taksativno nabrojene određene modalitete ponašanja, koja se mogu podvesti pod ovaj pojam, pa ćemo kasnije i navesti neka rješenja u krivičnim zakonima pojedinih zemalja.

Seksualni delikti u pravilu se definiraju kao ona kažnjiva ponašanja kojima se zahvaća u slobodu odlučivanja u oblasti spolnosti ili patološke pojave u ljudskoj spolnosti, odnosno kao ponašanja koja zadiru u dostojanstvo ličnosti i morala u spolnoj sferi života čovjeka. Međutim, u sferi seksualnih delikata postoje u stvari dvije osnovne vrste ovih krivičnih djela gledano sa aspekta objekta krivičnopravne zaštite. Tako možemo razlikovati kriminogena ponašanja kojima se /napada sloboda opredjeljenja određene osobe u oblasti spolnog života/ i krivična djela koja su suprotna moralnim pogledima društva u toj oblasti. Tako imamo

krivična djela I. izvršena silom, prijetnjom ili ucjenom uz aktivan otpor žrtve i protiv njene volje, zatim II. krivična djela izvršena prema osobama koje nisu u mogućnosti da izraze svoju volju i konačno III. Krivična djela koja mogu biti počinjena uz suglasnost žrtve izvršenja djela (žrtva kao pojam kod ovih krivičnih djela ne mora biti oštećenik u krivičnopravnom smislu sa procesualnog stajališta) ali je djelo u suprotnosti sa shvaćanjem morala u određenoj društvenoj sredini. Tu valja istaknuti da ovakva podjela ili sistematizacija seksualnih delikata ne slijedi isto takvo grupiranje u našim krivičnim zakonima, a što je uglavnom slučaj u stranom, pretežno europskom krivičnom zakonodavstvu. Da pojasnimo na primjeru krivičnog zakona SR Hrvatske, gdje u glavi X. koja nosi naziv Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala postoji devet inkriminacija u seksualnoj sferi, dok ostale seksualne delikte nalazimo u glavi XI. Koja nosi naziv Krivična djela protiv braka, porodice i omladine, te u glavi XXII. KZ SFRJ koja nosi naziv Krivična djela protiv drugih društvenih vrijednosti.

Sam naziv glave krivičnog zakona u kojoj se nalazi pretežan dio seksualnih delikata u našim republičkim i pokrajinskim krivičnim zakonima, po stajalištu mnogih naših teoretičara krivičnog prava neadekvatan je, jer je neprecizan, a budući da se ovdje radi isključivo samo o jednoj vrsti morala – seksualnom moralu, a dostojanstvo ličnosti isto tako može biti povrijeđeno izvršenjem i drugih krivičnih djela, a ne samo onima kojima se zadire u spolni integritet. Navest ću neke primjere stranih krivičnih zakona kako bi bili u mogućnosti ocijeniti sličnost odnosno različitost naziva ove grupe delikata u odnosu na naše zakone. Ova krivična djela u sovjetskom krivičnom zakoniku svrstana su u grupu pod nazivom Krivična djela protiv morala, u krivičnom zakoniku DDR nalaze se pod nazivom Krivična djela protiv života, zdravlja, slobode i dostojanstva čovjeka, krivični zakon Čehoslovačke sadrži pod pod naslovom Krivična djela protiv slobode i ljudskog dostojanstva, a francuski za ovu grupu delikata ima naziv Napad na moral. Kanadski Criminal Code sadrži ova djela u glavi pod vrlo izravnim nazivom – Seksualna krivična djela, njemački krivični zakon sadrži glavu pod nazivom Krivična djela protiv seksualnog samoodređenja, a talijanski Codice penale sadrži glavu XI. S naslovom O krivičnim djelima protiv javnog morala i pravila pristojnosti sa dva poglavlja, s tim što prvo poglavlje nosi naziv O zločinima protiv seksualne slobode, a u drugom poglavlju grupirana su krivična djela s naslovom O povredama stida i seksualne časti.

No, neovisno o nazivu grupe krivičnih djela u kojoj je ova vrsta delikata svrstana, uglavnom se ona u svojim osnovnim vrstama u svim krivičnim zakonima podudaraju, pa bitna obilježja pojedinih elementarnih seksualnih delikata nalazimo u svim krivičnim zakonima, a razlike nalazimo u kriminalizaciji, odnosno dekriminalizaciji pojedinih zona. To je razumljivo s obzirom na elementarne okvire etičkog i moralnog stupnja razvoja zaštite individue. Naravno, postoje razlike u težini sankcija ovisno o stupnju kriminalnog ponašanja, a koje također ovisi i o tome u kolikoj mjeri je u pojedinoj sredini određena žrtva zaštićeno dobro, odnosno u kolikoj mjeri svaki daljnji intenzitet određenog protupravnog ponašanja kao nadogradnja na osnovno obilježje krivičnog djela podliježe novom ili težem kažnjavanju.

Prije nego što prijedemo na razmatranje pojedinih vrsta seksualnih delikata, njihovih bitnih obilježja i sankcija u suvremenom krivičnom pravu, potrebno je još navesti jednu od osnovnih razlika između ove grupe krivičnih djela i drugih delikata u krivičnopravnom smislu. Osnovno je, naime što ova krivična djela u njihovoj cjelini razlikuje od velike većine krivičnih djela je oblik krivnje. Da bi se ostvarila bitna obilježja svakog od navedenih seksualnih delikata potreban je direktni umišljaj, dakle onaj jasno izražen voluntativni dio gdje je učinilac svjestan svog djela i hoće njegovo izvršenje. Upravo iz tog razloga proistječu mnoga nesuglasja, pa i problemi koji se javljaju u postupcima kod ove vrste delikata u odnosu na ocjenu vještaka neuropsihijataru u pogledu stupnja računljivosti, jer je vrlo često teško

razlučiti postojanje stupnja intenziteta volje kod učinioca od njegove svijesti o izvršenju djela, dakle voluntativni od intelektualnog djela. Kako naš krivični zakon nije prihvatio ni čistu teoriju volje ni čistu teoriju svijesti, već je u zakonskoj definiciji nađena sredina između ove dvije teorije, pri čemu je sud strogo vezan za zakonsku formulaciju, takav pristup nameće se i vještacima pri ocjeni shvaćanja djela i upravljanja postupcima. Primjerice, navest ćemo anglosaksonski Common Law u kojem ne postoje zakonski utvrđena pravila pri utvrđivanju oblika krivnje, već se oblik krivnje vezuje za učin određenog krivičnog djela ili za grupu krivičnih djela. Na koji način je to riješeno u pojedinim krivičnim zakonima pokušat ćemo razmotriti kod pojedinih vrsta seksualnih delikata, odnosno njihovih podgrupa.

I. Seksualni delikti izvršeni silom, prijetnjom ili drugim vrstama prinude

Silovanje je krivično djelo koje kao svoja bitna obilježja sadrži silu ili prijetnju učinioca da će neposredno napasti na život ili tijelo ženske osobe ili na život ili tijelo njoj bliske osobe i na taj način je prinudi na obljubu. Namjerno sam iz ove zakonske definicije izostavila još jedno bitno obilježje koje sadrže svi ostali krivični zakoni u našoj zemlji izuzev krivičnog zakona SR Slovenije, a to je uvjet da učinilac sa žrtvom ne živi u bračnoj zajednici, na koji način je u svim ostalim našim republičkim i pokrajinskim zakonima dekriminalizirana jedna cijela zona spolnih odnosa u kojoj učinilac isto tako, po stajalištu mnogih naših teoretičara može ispoljiti protupravno ponašanje sa svim navedenim elementima u osnovnim obilježjima ovog krivičnog djela. Postoji još jedna značajna razlika kod osnovnog obilježja ovog krivičnog djela između KZ SR Slovenije i ostalih krivičnih zakona, a ta je, da se ovo djelo kada je učinjeno u svom osnovnom obliku, dakle bez kvalifikatornih elemenata iz stava 2. istog članka ili kada se radi o blažoj vrsti ovog krivičnog djela (koje ostali naši zakoni imaju navedeno pod posebnim krivičnim djelom prinude na obljubu), a učinilac sa žrtvom živi u bračnoj ili vanbračnoj zajednici gonjenje se poduzima privatnom tužbom. Na taj način je ovom krivičnopravnom odredbom u Sloveniji zaista i stvarno izjednačena bračna i izvanbračna zajednica, pa oštećenice u takvom postupku su u situaciji da disponiraju ne samo pravom pokretanja postupka već i mogućnošću odustanka od gonjenja.

Teži ili tzv. kvalifikatorni oblik ovog krivičnog djela sadrži gotovo identično obilježje u svim našim republičkim i pokrajinskim zakonima, a to su okolnosti koje djeluju daju teži značaj, kao što su naročito ponižavajući ili okrutan način, sudjelovanje više osoba u izvršenju djela ili drugi osobito teški slučajevi ili teža posljedica, a to su teška tjelesna povreda ili smrt ženske osobe. Tu opet imamo iznimku u krivičnom zakonu Slovenije kojom nehatna posljedica u vidu teške tjelesne povrede i smrti nije konzumirana ovim krivičnim djelom, već čini zasebno krivično djelo, pa se prema tome po ovom zakonu u svim slučajevima kada se radi i o nehatnoj i o umišljajnoj posljedici radi se o stjecaju dvaju krivičnih djela, krivičnom djelu silovanja i krivičnom djelu teške tjelesne povrede odnosno ubojstva.

Krivični zakon SR Slovenije poznaje još jedno krivično djelo koje ne predviđaju zakoni ostalih naših republika i pokrajina, a to je krivično djelo spolnog nasilja iz čl. 101. KZ SR Slovenije. Prema ovoj odredbi učinilac primjenom sile ili prijetnje da će neposredno napasti na život ili tijelo osobe drugog ili istog spola, prinudi je na izvršenje ili trpljenje kakvog spolnog čina koji nije obuhvaćen obilježjima krivičnog djela silovanja. I ovo krivično djelo u krivičnom zakonu Slovenije ima svoj teži oblik, a to su okrutan i ponižavajući način i sudjelovanje više osoba pri izvršenju djela, pa je shodno tome kao i kod drugih krivičnih djela sva kvalifikatornim obilježjima zapriječena teža kazna. Valja napomenuti da u ovim

zakonskim odredbama KZ Slovenije su obuhvaćena protupravna ponašanja i u heteroseksualnim odnosima i u homoseksualnim odnosima (pederastija i lezbijstvo). Prema tome, ovom odredbom krivičnog zakona SR Slovenije ne samo da je proširena zona mogućeg kriminalnog djelovanja nego i žrtava seksualnog delikta, što nije slučaj u našim drugim republičkim i pokrajinskim zakonima.

Potrebno je još navesti da su Zakonom o izmjenama i dopunama krivičnog zakona SR Srbije od 1977. godine objavljenom u Službenom glasniku SR Srbije broj 39 od 18. listopada 1986. godine uvedena tri nova krivična djela predviđena u članu 61a, 61b i 61v KZ SR Srbije u glavi VIII. KZ SR Srbije pod nazivom Krivična djela protiv slobode i prava čovjeka i građana. Član 61v predviđa teže kažnjavanje za silovanje, prinudu na obljudu, obljudu nad nemoćnom osobom i protuprirodni blud s osobom koja nije navršila 14 godina, obljudu zloupotrebom položaja, bludnu radnju ili protuprirodni blud ili pod okolnostima koje izazivaju ili mogu da izazovu nespokojstvo ili osjećaj nesigurnosti kod građana pripadnika drugog naroda, narodnosti ili etničke grupe. Time je proširena kriminalna zona seksualnog delikventnog ponašanja sa žrtve kao individue na cijelu jednu grupaciju, dakle s obzirom na osjećaj ugroženosti na narod, narodnost ili etničku grupu.

Krivično djelo silovanja, iako gotovo u svim stranim krivičnim zakonima ima slična osnovna obilježja, razlikuju se u uvjetu postojanja ili ne postojanja bračne zajednice. Tako npr. krivični zakonici Čehoslovačke, Poljske i Grčke u opisima ovog krivičnog djela nemaju uvjet da učinilac ne živi u bračnoj zajednici sa ženom koja je objekt prinude. Krivični zakon Kanade sadrži odredbu o silovanju koja glasi: "Muškarac čini krivično djelo silovanja ako seksualno opći sa ženskom osobom koja nije njegova supruga bez njenog pristanka ili uz njen pristanak, ako je taj pristanak iznuđen prijetnjama ili strahom od tjelesnih povreda ili postignut uslijed lažnog izdavanja za supruga žrtve ili postignut uslijed lažnog ili krivog predstavljanja prirode ili svojstava tog čina." Kao što se vidi iz ovog teksta, sila ili prinuda nije naznačena niti definirana i dovoljno je da žrtva ne pristaje na spolni čin ili pristaje pod sasvim određenom prinudom ili u zabludi. U ovom zakonu postoji i objašnjenje uz zakonsku odredbu u kojem se navodi da "Kruna mora dokazati posebnu namjeru optuženika da seksualno opći bez žrtvinog pristanka" – dakle na sudu je da samo cijeni s obzirom na okolnosti događaja, te ponašanje učinioca i žrtve da li se u konkretnom slučaju radilo o krivičnom djelu silovanja. U vezi s ovim zakonom interesantno je citirati dvije sudske odluke. Prva je iz 1972. i u njoj se navodi da: "Ako se obrana od optužbe silovanja temelji na pijanstvu porota ga ne može okriviti za silovanje, već za lakše krivično djelo bludnog napada" (par. 149 Criminal Code). Druga rješidba je iz 1974. godine, a glasi: "Sudac treba tužiteljicu uputiti da prilikom unakrsnog ispitivanja mora odgovoriti na pitanja u vezi s njenim seksualnim životom, te da li je prethodno imala seksualne odnose s optuženikom, ali na pitanja o odnosima s drugim muškarcima može odbiti da odgovori, a ako to učini, to se saslušanje smatra završenim."

Valja napomenuti da obljudu nad nemoćnom osobom krivični zakonici nekad podvode pod krivično djelo silovanja. To su krivični zakonici Francuske, Čehoslovačke i anglosaksonsko krivično pravo. Tako čl. 332. francuskog krivičnog zakona u stavu 1. predviđa krivično djelo silovanja (bez zakonske definicije), a u stavu 2. obljudu maloljetnog djeteta ispod navršenih 15 godina.

Krivični zakonici Poljske i Grčke predviđaju da se gonjenje za silovanje može provesti samo na prijedlog oštećenice. Potrebno je istaći da krivični zakon Poljske kao žrtvu silovanja pored ženske osobe predviđa i muškarca.

Poseban problem kod krivičnog djela silovanja pitanje je mogućnosti postojanja suizvršilaštva, pa tako postoje dva oprečna stajališta. Po jednom stajalištu radi se o strogo osobnom deliktu sa svrhom zadovoljenja svog seksualnog nagona, pa shodno tome suizvršilaštvo nije moguće, jer je počinitelj onaj koji izvrši obljubu, a sve druge osobe koje sudjeluju u izvršenju djela mogu biti samo podstrekači ili pomagači. Po drugom stajalištu suizvršilaštva je moguće, jer djelo može biti izvršeno kombiniranjem radnji izvršenja od više osoba, pa tako primjerice jedna primjenjuje silu ili prijetnju, a druga vrši obljubu. Ovo drugo stajalište u našoj praksi moglo bi se prihvatiti u odnosu na definiciju suizvršilaštva u članu 22. KZ SFRJ (učini li više osoba sudjelovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način zajednički krivično djelo, svaka će se od njih kazniti kaznom propisanom za to djelo). Definicija suizvršilaštva u našem saveznom krivičnom zakonu u tolikoj je mjeri neprecizna i ima široko postavljene granice unutar kojih možemo svrstati različita tumačenja, pa tako i ovo drugo stajalište koje zastupaju neki naši teoretičari (prof. Bačić) o postojanju suizvršilaštva kod krivičnih djela silovanja. Takvom pristupu primjer možemo naći u njemačkom krivičnom zakonu u par. 178. u opisu krivičnog djela koji nosi naziv – Seksualna prisila. U ovoj odredbi navodi se da "tko silom ili prijetnjom uz prisutnu opasnost za slobodu i život prisili žrtvu da trpi vanbračni seksualni odnos počinitelja ili neke treće osobe ili da stupi u spolni odnos s počiniteljem ili trećom osobom – biti će lišen slobode u trajanju od jedne do deset godina." Dakle, ovom njemačkom krivičnopравnom odredbom predviđene su prilično precizno kombinacije u kojima radnju izvršenja čini i ona osoba koja ne sudjeluje u samom činu obljube.

Budući da naše zakonodavstvo ne pruža pouzdanu osnovu za prihvaćanje bilo kojeg od ova dva stajališta, ostaje na sudovima da sami kreiraju u odnosu na konkretan slučaj vlastiti sud o mogućnosti postojanja odnosno nepostojanja ove vrste saučesništva, a unutar zadanih zakonskih granica.

Prinuda na obljubu je krivično djelo koje se po svojim obilježjima razlikuje od silovanja u načinu prisile koja se ovdje ne manifestira fizičkom agresijom, već u jednoj vrsti psihološke prinude. Žrtvu se, naime ucjenjuje na način da učinilac ozbiljno prijeti ženskoj osobi s kojom ne živi u bračnoj zajednici da će za nju i za njoj blisku osobu učiniti nešto što može škoditi njihovoj časti ili ugledu ili prijeti nekim teškim zlom.

Ovo krivično djelo predviđeno je u svim našim republičkim i pokrajinskim krivičnim zakonima, s iznimkom što čl. 100. Krivičnog zakona SR Slovenije ovu inkriminaciju podvodi pod krivično djelo silovanja kao blaži oblik u stavu 3. Tu moramo napomenuti da ova odredba u slovenskom krivičnom zakonu ne sadrži i prijetnju "drugim teškim zlom", već pored navedenih prijetnji učinioca i prijetnju da će žrtvi ili njenim bližima "prouzročiti veliku imovinsku štetu". Nejasno je zbog čega se uopće naš zakonodavac opredijelio za to da ovakva vrsta prinude bude blaži oblik silovanja, ili drugim riječima za zapriječenu nižu kaznu, kada i u jednom i u drugom slučaju (i kod upotrebe sile, prijetnje i ucjene) otpor žrtve mora biti izričit i nesimuliran i ucjena mora biti do te mjere ozbiljna da može slomiti svaki takav otpor, a učinilac je time isto tako kao i kod krivičnog djela silovanja povrijedio spolni integritet žrtve.

Ovakvu odredbu koja bi zasebno inkriminirala jednu vrstu ponašanja učinioca, konkretno prijetnju u kombinaciji sa ucjenom žrtve, ne nalazimo u stranom krivičnom zakonodavstvu, već je ta vrsta ponašanja učinitelja ili inkorporirana u samoj odredbi

silovanja ili ju je moguće podvesti pod tu odredbu zbog šire definicije ovog krivičnog djela. Primjerice možemo navesti talijanski krivični zakon čl. 519. koji glasi: "Tko putem sile ili prijetnje primora nekoga na obljubu...".

Iako krivično djelo bludnih radnji naš zakonodavac stavlja u akcesorni odnos s krivičnim djelima silovanja, obljube nad nemoćnom osobom, prinude na obljubu, obljubu zloupotrebom položaja, obljube s djetetom i protuprirodnim bludom, dakle gotovo sa svim krivičnim djelima (izuzev dva) iz glave krivičnih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala, namjerno je autor ovo krivično djelo svrstala u ovu grupu, jer je za izvršenje ovog krivičnog djela bitno ponašanje učinioca (žrtve su različite po dobi i spolu) i potrebno je da dođe do fizičkog kontakta. Dakle, namjera je učinioca zadovoljenje ili pobuđivanje seksualnog nagona, a pritom je došlo do kršenja postojećih normi seksualnog morala, s tim što je za ostvarenje obilježja ovog krivičnog djela potrebno da se ostvare sva zakonska obilježja prethodno navedenih krivičnih djela uz koje je ovo krivično djelo vezano. Težište je prema tome, stavljeno na ocjenu suda o tome da li se određeno ponašanje učinioca u kontekstu događaja može podvesti pod pojam bludne radnje.

I ovdje imamo razlike u republičkim i pokrajinskim zakonima. Krivični zakon SR Slovenije nema uopće ovu inkriminaciju kao posebno krivično djelo, a Krivični zakon SR Hrvatske i SR Crne Gore (čl. 89. stav 1. i čl. 99.) povezuju ovo krivično djelo sa krivičnim djelom protuprirodnog bluda, što drugi republički i pokrajinski krivični zakoni ne predviđaju. Samo Krivični zakon SR Hrvatske predviđa teži ili kvalifikatorni oblik ovog krivičnog djela u stavu 3. čl. 89. tj. naročito okrutan ili naročito ponižavajući način. Krivični zakon Hrvatske sadrži za razliku od ostalih zakona u našoj zemlji u čl. 89. stav 2. posebnu odredbu o vršenju bludnih radnji kada su i učinilac i žrtva ženske osobe i to slučaj kada je žrtva punoljetna ženska osoba i maloljetna ženska osoba s navršениh 14 godina života.

Valja istaknuti da postoji značajna razlika između naših i stranih zakona u upotrebi termina koji obuhvaćaju određeni pojam u krivičnopravnom smislu, pa tako primjerice Krivični zakon SR Njemačke ne sadrži posebno krivično djelo bludnih radnji, ali se uzima da su one inkorporirane u druga krivična djela, jer se kao i u francuskom krivičnom zakonu primjenjuje izraz spolni ili seksualni akt ili vanbračni spolni odnos. Izraz obljuba (lat. coitus) u smislu našeg krivičnog zakona je isključivo seksualni akt (snošaj) između muškarca i žene gdje dolazi do uvlačenja muškog spolnog organa u ženski (immisio in vaginam). Prema tome, pod pojam bludnih radnji kod nas uključene su sve ostale vrste odnosa kao što su npr. felatio, određeni oblici sadomazohističkog izživljavanja i sl.

Slično krivično djelo predviđa kanadski krivični zakonik nazivajući ga bludni napad na žensku osobu (indencet assault on female) i glasi: "Svatko tko bludno napadne žensku osobu čini krivično djelo i može biti osuđen na pet godina zatvora." Iz jedne sudske rješidbe iz 1970. godine uz ovu zakonsku odredbu proizlazi objašnjenje da za ovu vrstu krivičnog djela je potrebna "... namjerna primjena sile i Kruna ne treba dokazati daljnje određene namjere optuženika za napad, a budući da će karakteristike bestidnosti (characteristes of indecency) biti utvrđene na osnovi okolnosti samog čina. Iz osalih sudskih odluka, a time i tumačenja ove zakonske odredbe proizlazi da je potreban fizički kontakt između počinitelja i žrtve, pa je nedvojbeno da odredba ima gotovo isti smisao kao i naše krivično djelo bludnih radnji. Talijanski Codice penale sadrži u čl. 521. krivično djelo pod nazivom bludne radnje na silu i glasi: "Tko, služeći se sredstvima ili u prilikama navedenim u prethodna dva člana (čl. 519. silovanje i čl. 520. tjelesna obljuba izvršena zloupotrebom funkcije državnog

službenika), počini nad drugom osobom bludnu radnju različitu od tjelesnog spoja, podliježe kaznama koje su navedene u spomenutim članovima smanjenim za jednu trećinu."

Krivično djelo obljuje zloupotrebom položaja u našim krivičnim zakonima različito je formulirano, no u osnovi zajedničko im je to da je u svim zakonima kriminalizirano takvo ponašanje kod kojeg zloupotrebom određenog položaja počinitelj zadire u seksualnu slobodu odlučivanja druge osobe. Krivični zakon SR Hrvatske kao kažnjivu radnju kod ovog krivičnog djela predviđa zloupotrebu položaja navođenjem na obljubu ženske osobe koja se prema učiniocu nalazi u odnosu zavisnosti uslijed teškog imovinskog stanja ili drugih teških prilika. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore imaju krivično djelo obljuje ili protuprirodnog bluda zloupotrebom položaja, a po ovoj odredbi žrtva se mora nalaziti u odnosu podređenosti ili zavisnosti. U krivičnom zakonu Crne Gore ova odredba uopće ne sadrži opis podređenosti položaja u kojem se žrtva treba nalaziti, već se naprosto navodi da "tko zloupotrebom svog položaja ili ovlaštenja navede drugog na obljubu ili protuprirodni blud". U krivičnom zakonu SR Slovenije žrtva može biti osoba "drugog ili istog spola s kojom se vrši spolni akt ili kakva druga spolna radnja", dakle nema ograničenja isključivo na obljubu. Teži oblik ovog krivičnog djela postoji u svim našim zakonima. U težem obliku predviđena je zloupotreba položaja nastavnika, odgojitelja, usvojitelja i staratelja ili druge osobe u odnosu na maloljetnu osobu koja je navršila 14 godina, s tim što KZ Hrvatske i Slovenije za razliku od ostalih zakona među učiniocima djela navode i roditelja, no postoje razlike između ova dva zakona u radnji izvršenja, dakle u obljudi ili kako to regulira slovenski krivični zakon u spolnoj obljudi ili kakvoj drugoj spolnoj radnji.

Njemački krivični zakonik razlikuje tri vrste protupravnog ponašanja s obzirom na položaj učinioca koji on seksualno zloupotrebljava, pa tako imamo seksualnu zloupotrebu štíćenika (par. 174.), seksualnu zloupotrebu zatvorenika, osoba pod državnom zaštitom ili bolesnika u ustanovama (par. 174a) i seksualnu zloupotrebu pomoću službenog položaja (par. 174b). Ova posljednja zakonska odredba predviđa zloupotrebu osobe koja je kao nosilac službe pozvana na sudjelovanje u krivičnom postupku ili u postupku izricanja popravne mjere ili mjere osiguranja kojom se lišava slobode neka osoba. Francuski Code penal predviđa seksualnu zloupotrebu službenog položaja (državni činovnici, svećenici). Codice penale ima odredbu s nazivom tjelesna obljuba izvršena zloupotrebom funkcije državnog službenika, a ona glasi: "Državni službenik koji, osim u slučajevima predviđenim prethodnim članom (silovanje), obljudi tjelesnu osobu koja je privedena ili uhapšena, a koju on zbog svoje funkcije treba čuvati ili osobu koja mu je povjerena na osnovi odluke nadležne vlasti kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina" i zatim "Ista kazna primijenit će se ako je djelo počinila druga osoba koja je službeno lice, te zbog svog položaja ima vlast nad jednom od dviju gore navedenih osoba." Kanadski Criminal code predviđa krivično djelo seksualnih odnosa s pastorkom, usvojenicom ili štíćenicom ili s namještenicom u slučaju kada učinilac ne snosi nikakvu drugu krivnju, pri čemu je vrlo precizno navedeno u kojim sve slučajevima će učinilac odgovarati pri zloupotrebi službenog položaja, a pritom je uvjet da je ženska osoba mlađa od 21 godine i da nije imala seksualnog iskustva, te da je namještenica kod učinioca, a prima plaću direktno ili indirektno od njega. Ovaj zakon inkriminira čak i seksualnu zloupotrebu vlasnika ili zapovjednika ili namještenika na brodu, kada je žrtva putnica i djelo nosi naziv – "Zavođenje putnica na brodovima (čl. 154).

Krivično djelo protuprirodnog bluda također je u našem zakonodavstvu različito riješeno, već s obzirom na kažnjivost samog homoseksualnog odnosa. Pojam protuprirodni blud u nas je sasvim nedefiniran, pa je vrlo teško razgraničiti stajališta o tome što je uopće po suvremenom shvaćanju spolnih odnosa i seksualnih opredjeljenja blud, a posebno pritom što

je to prirodno, a što ne prirodno. Nedvojbeno je da se ovdje radi o terminološkom anakronizmu koji vučemo još od inkriminacija vanbračnih seksualnih odnosa, nevjere i slično, a što je s vremenom dekriminalizirano, pa postoji danas stajalište da bi se eventualno pod ovaj pojam mogao svrstati coitus per anum. No kako se pojam protuprirodnog bluda često shvaća više ili manje ekstenzivno, pojavljuju se ozbiljne teškoće kod razlikovanja ovog krivičnog djela od krivičnog djela bludnih radnji.

Bitno je da je još 1974. godine u Hagu na Međunarodnom kongresu za krivično pravo donesena rezolucija kojom homoseksualno ponašanje, bilo muško ili žensko između odraslih osoba uz obostrani pristanak ne bi trebalo biti zabranjeno krivičnim pravom. Rezolucija u četiri točke razrađuje modalitete kažnjivih ponašanja kod homoseksualnih odnosa, pa ukratko je to: uz upotrijebljeno nasilje, involvacija maloljetnika od strane odrasle osobe, zloupotreba položaja, gdje se homoseksualna ili devijantna aktivnost vrši otvoreno prouzrokujući uznemirenje javnosti i gdje homoseksualno ili devijantno ponašanje uključuje prostituciju ili komercijalizaciju. Još ranije, prilikom izrade Modela krivičnog zakonika iz 1962. godine Američki institut za pravo (The American Law Institute) i Wolfendenov komitet 1957. godine u izvještaju o homoseksualnim prijestupima i prostituciji dana je preporuka da homoseksualni akt koji se obavlja u tajnosti između odraslih osoba uz obostrani pristanak ne bi smio biti krivično djelo.

U našem zakonodavstvu nakon 1977. godine, sam homoseksualni odnos na dobrovoljnoj osnovi ostao je kriminaliziran u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije i Kosova, a dekriminaliziran je u Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori i Vojvodini.

U stranom zakonodavstvu dobrovoljni seksualni odnos između muških osoba uglavnom je dekriminaliziran, pa je tako u Danskoj homoseksualnost prestalo biti krivično djelo još 1930. godine, u Švedskoj 1954. godine, a Engleska je dekriminalizirala ovu vrstu spolnih odnosa donošenjem Sexual Offences Act od 1967. godine. U francuskom kaznenom zakonu homoseksualni akt je kažnjiv samo ako je primijenjena sila, zloupotreba autoriteta u odnosu s maloljetnikom i kada je povrijeđen javni moral. Pod istim uvjetima ovaj akt je kažnjiv u Japanu, a po talijanskom krivičnom zakonu homoseksualni odnosi kažnjavaju se samo kada i heteroseksualni (čl. 519. do 521. i čl. 530. Codice penale). Američko pravo ima sasvim različita rješenja i postoje znatne razlike u kažnjavanju za homoseksualni akt, pa tako ne postoji konzistentnost niti u inkriminacijama niti u kaznenoj politici. Kanadski zakon sadrži čl. 155. koji glasi da svatko tko počini pederastiju ili sodomiju čini krivično djelo i može biti osuđen na 14 godina zatvora. U Europi dobrovoljni homoseksualni čin inkriminiran je samo u SSSR-u, Rumunjskoj i Finskoj.

Slovenski krivični zakon uopće ne sadrži zasebno krivično djelo protuprirodnog bluda, već su drugim krivičnim djelima obuhvaćena kažnjiva ponašanja učinioca prema žrtvi drugog ili istog spola (krivično djelo spolnog nasilja čl. 101. KZ SR Slovenije, spolna zloupotreba nemoćne osobe KZ SR Slovenije i dr.). Krivični zakon Hrvatske predviđa upotrebu sile, prijetnje i iskorištavanje nemoći kod homoseksualnog odnosa, te takav odnos s maloljetnikom i muškim djetetom, a predviđa i teži ili kvalifikatorni oblik ovog krivičnog djela, kada je došlo do posljedica u vidu teške tjelesne povrede ili smrti, kada je djelo počinjeno od više osoba i kada je učinjeno na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način. U ovom djelu postoje sličnosti u opisu krivičnog djela u našim republičkim zakonima uz neke razlike koje nisu od bitnog značaja do te mjere da bi se jedna zona ponašanja dekriminalizirala jednim, a kriminalizirala drugim republičkim ili pokrajinskim zakonom.

II. Seksualni delikti izvršeni prema osobama koje nisu u mogućnosti da izraze svoju volju

U ovu grupu svrstavamo krivična djela obljube nad nemoćnom osobom, obljube s djetetom i zadovoljenja pohote pred djetetom, a koje krivično djelo predviđa kod nas samo Krivični zakon SR Hrvatske. Ovdje možemo svrstati i krivično djelo zavođenja koje postoji u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine (čl. 95.), Makedonije (čl. 100.), Srbije (čl. 109.), Kosova (čl. 80.) i Vojvodine (čl. 74.).

Krivično djelo obljube nad nemoćnom osobom predviđa vršenje obljube nad ženskom osobom s kojom se ne živi u bračnoj zajednici iskorištavanjem duševnog oboljenja, privremene duševne poremećenosti, zaostalog duševnog razvoja, nemoći ili kakvog drugog stanja zbog kojeg žrtva nije sposobna za otpor. Krivični zakoni SR Srbije, SR BiH, SAP Vojvodine i Kosova izostavili su zaostali duševni razvoj kao jedno od taksativno nabrojanih stanja psihičke nemoći. Najveća razlika ogleda se između Krivičnog zakona Slovenije i ostalih republika, jer KZ Slovenije u krivičnom djelu pod nazivom spolna zlostupotreba nemoćne osobe, inkriminira pored obljube i druga seksualna činjenja s nemoćnom osobom istog ili drugog spola, a ženska osoba može biti žrtva i u slučaju kada s učinioцем živi u braku ili sa njime nije u bračnom odnosu.

Gotovo sva strana krivična zakonodavstva sadrže ovo krivično djelo u različitim modalitetima, s tim što pojedine elemente ovog krivičnog djela nalazimo inkorporirane u različita krivična djela protiv seksualnih sloboda. Njemački krivični zakon sadrži posebno krivično djelo u čl. 179. pod nazivom Seksualna zlostupotreba osoba nesposobnih da pruže otpor, s tim što je ovdje pored duševne poremećenosti, duboke poremećenosti svijesti, slaboumnosti ili nekog drugog duševnog poremećaja pridodana i tjelesna nesposobnost, ne navode se razlike u spolu žrtve, no postoji ograničenje na izvanbračni spolni čin. Francuski Code penal sadrži ovu odredbu subsumiranu od krivično djelo silovanja, kao jedna od elemenata pod kojima se može izvršiti ovo krivično djelo, a talijanski krivični zakon u stavu 3. čl. 519. koji predviđa krivično djelo silovanja, predviđajući isključivo obljubu kao seksualni čin navodi da istoj kazni kao za silovanje podliježe osoba koja vrši obljubu s osobom koja je u trenutku čina "je mentalno bolesna odnosno nije u stanju da joj se odupre zbog svoje psihičke ili fizičke inferiornosti, iako je to nezavisno od čina počinitelja". Kanadski Criminal code predviđa zasebno krivično djelo, te se u par. 148 navodi da svaki muškarac koji pod okolnostima koje se ne smatraju silovanjem seksualno opći za ženskom osobom koja nije njegova supruga i koja je i za koju on zna ili ima razloga da vjeruje da je slaboumna, mentalno bolesna ili je idiot ili imbecil počinio je krivično djelo i može biti osuđen na 5 godina zatvora.

Obljuba s djetetom je krivično djelo koje pod tim nazivom ima jedino odredba u Krivičnom zakonu SR Hrvatske i ona sadrži kao osnovno djelo obljubu s djetetom, a zatim teže oblike s modalitetima zlostupotrebe položaja, zatim silu i prijetnju, zatim posljedicu u vidu teške tjelesne povrede, trudnoće, ako je djelo počinjeno od više osoba, naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, a posebno kvalifikatorni oblik sa zapriječenom kaznom zatvora od najmanje 5 godina ili zatvorom od 20 godina kada je u ovim okolnostima nastupila smrt djeteta. Krivični zakon SR Slovenije sadrži odredbu s nazivom Spolni napad na osobu mlađu

od 14 godina (čl. 103.) i kao osnovni oblik ovog krivičnog djela je spolno općenje ili kakovo drugo spolno činjenje s osobom drugog ili istog spola koja nije navršila 14 godina. Kao teži oblici predviđeni su upotreba sile i prijetnje, zatim zloupotreba položaja, te posebno ako je počinitelj učitelj, odgajatelj, skrbnik, usvojitelj i roditelj, a najteži oblik prouzrokovanje smrti, nije predviđen ovim zakonom. Međutim, predviđen je blaži oblik, a to je slučaj kada dođe do drugog napada na žrtvu u prethodno navedenim slučajevima. Krivični zakoni Srbije, Bosne i Hercegovine, Vojvodine, Kosova i Makedonije imaju odredbu s nazivom Obljuba ili protuprirodni blud s licem koje nije navršilo 14 godina dok crnogorski zakon ima član pod nazivom Obljuba ili protuprirodni blud s maloljetnim licem, iako kao osnovni oblik tog krivičnog djela predviđa kao žrtvu osobu koja nije navršila 14 godina. Međutim, u sadržaju ovih odredbi nema značajnijih razlika, a kao radnje izvršenja predviđene su obljuba i protuprirodni blud.

Francuski Code penal odredbom od 2. srpnja 1945. godine u čl. 331. određuje da svaki napad na stid koji je izvršen ili pokušao bez primjene sile nad osobom djeteta jednog ili drugog spola koje ima manje od 15 godina biti će kažnjen zatvorom u trajanju od 5 do 10 godina. Istom kaznom kažnjava se napad na stid počinjen od strane bilo koje osobe u uzlaznoj liniji nad maloljetnikom koji ima i više od 15 godina, a nije proglašen punoljetnim ženidbom ili udajom. Odredbom o silovanju u čl. 332. (isti zakon od 28. travnja 1832. godine) predviđeno je krivično djelo silovanja nad djetetom ispod navršenih 15 godina i kazna zatvora od 10 do 20 godina, a ukoliko počini napad na stid (ili moralni prijestup) koji je bio izvršen ili pokušao nasilno nad djetetom ispod navršenih 15 godina biti će osuđen na kaznu zatvora od 10 do 20 godina.

Sličnu odredbu krivičnog djela obljube s djetetom u Krivičnom zakonu SR Hrvatske ima njemački krivični zakon, no u prve tri točke par. 176 i ona nosi naziv Seksualna zloupotreba djece. Ovdje je naime, osnovni oblik ovog krivičnog djela vršenje spolnog akta s osobom mlađom od 14 godina, a u stavu 2. iste odredbe predviđen je slučaj navođenja djeteta da izvrši spolni akt s trećom osobom, dok su u stavu 3. predviđeni posebno teški slučajevi i to su obljuba i teško tjelesno zlostavljanje, dok je u stavu 4. predviđena posljedica nehatnog prouzrokovanja smrti djeteta. Drugi dio ove odredbe, konkretno stav 5. sličan je krivičnom djelu zadovoljavanja pohote pred djetetom u čl. 90. Krivičnog zakona SR Hrvatske, no samo u jednom djelu jer je ovdje kriminalizirano takvo ponašanje počinitelja kada on navede dijete da izvrši spolni akt pred njim ili pred trećom osobom, a također inkriminirano je i pokazivanje pornografskih spisa ili prikaza, slušanje tonskih snimaka pornografskog sadržaja i sl. Talijanski krivični zakon u odredbi člana 519. kojom je kriminalizirano silovanje navodi da istoj kazni (3 do 10 godina) podliježe tko seksualno opći s osobom koja u vrijeme izvršenja djela nije navršila 14 godina. U krivičnom zakonu Kanade dijete se kao žrtva pojavljuje unutar drugih seksualnih delikata i ovdje je dobna granica podignuta do 18 godina, a nalazimo i zonu koja kod nas u tolikoj mjeri nije kriminalizirana, primjerice imamo čl. 168. s nazivom Kvarjenje djece, a dijete je po ovoj odredbi svaka osoba koja jeste ili se čini da je mlađa od 18 godina i glasi: "Svatko tko u domu djeteta sudjeluje u preljubu ili seksualnom nemoralu ili se često odaje pijanstvu ili bilo kojem drugom poroku i time dovodi u opasnost moral djeteta ili čini taj dom neprikladnim mjesto za dijete čini krivično djelo i može biti osuđen na 2 godine zatvora."

Krivično djelo zavođenja postoji kod nas u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine (čl. 95.), Makedonije (čl. 100.), Srbije (čl. 109.), Kosova (čl. 80.) i Vojvodine (čl. 74.). Prem atome ovo krivično djelo izostavljeno je u krivičnim zakonima Hrvatske, Slovenije i Crne

Gore. Obilježje ovog djela je navođenje na obljubu maloljetne osobe s navršениh 14 godina života lažnim obećanjem braka.

Ovo krivično djelo danas rijetko nalazimo u krivičnim zakonima, pa tako u Europi imamo ga u krivičnom zakonu Švicarske i Italije. Codice penale sadrži čl. 526. koji regulira zavođenje s obećanjem braka koje je izvršila oženjena osoba, te glasi da "tko obećavajući brak zavede maloljetnicu prevarivši je o svojem statusu oženjene osobe, a zavođenjem se smatra tjelesni spoj." Talijanski krivični zakon posjeduje i neke odredbe koje ne nalazimo u drugim krivičnim zakonima, a to su čl. 522. s nazivom Otmica u svrhu braka, član 523. Otmica u svrhu bludne radnje i čl. 524. Otmica osobe mlađe od 14 godina ili bolesne u svrhu bludnih radnji ili braka.

U kolikoj mjeri ovakva ponašanja u današnje vrijeme je potrebno kriminalizirati stvar je prvenstveno određene sredine i poimanja seksualnog morala, no držimo da su unatoč tome sva ova krivična djela relikti prošlosti, ukoliko imamo u vidu razvoj svijesti o spolnosti i pomak naniže dobnih granica kod mladih osoba u mogućnostima primanja informacija i kroz to razvoja vlastite emancipacije, pri čemu brak prestaje biti svrha vlastite samopotvrde u društvenoj sredini, a time i moguće sredstvo manipulacije.

III. Seksualni delikti gdje nije bitna suglasnost žrtve ali je djelo u suprotnosti sa shvaćanjem morala u određenoj društvenoj sredini

U ovu grupu svrstala sam i krivično djelo podvođenja, iako se ono nalazi na samoj granici između ove dvije grupe seksualnih delikata, a budući da sadrži kao osnovni oblik podvođenje maloljetne osobe, što bi bila pretpostavka za shvaćanje da se ovdje radnja izvršenja sastoji u iskorištavanju nedovoljne svijesti žrtve o svim okolnostima činjenja na koje je navedena. No budući, da Krivični zakon Hrvatske i Slovenije pored podvođenja maloljetne osobe predviđa i podvođenje ženskih osoba i omogućavanje vršenja bluda samo kada se vrši za nagradu, s tim što Krivični zakon Hrvatske predviđa da se učinilac bavi podvođenjem, nužno ovo krivično djelo moramo svrstati u istu grupu s krivičnim djelima koja se nalaze u XXII. glavi KZ SFRJ i to su posredovanje u obavljanju prostitucije (čl. 251.) i proizvodnja i raspačavanje pornografskih spisa (čl. 252.). Naime, u većini, posebno europskih krivičnih zakona, pa i američkom zakonodavstvu upravo u dijelu u kojem su navedeni seksualni delikti nalazimo ova krivična djela, s time da su kriminalizirana i ponašanja u području koje je kod nas apsolutno ili u većem dijelu zemlje dekriminalizirano. To su npr. rodoskvrnjenje ili incest, egzibicionizam ili javno vršenje bludne radnje ili pobuđivanje javne sablazni, te razni modaliteti kriminogenih ponašanja kod svodništva i bavljenja prostitucijom, te širenja pornografije.

Rodoskvrnjenje kao krivično djelo sadrže npr. krivični zakonici Čehoslovačke, Grčke, Poljske, Švedske, Kanade, a njemački krivični zakon kao i Krivični zakon SR Hrvatske i Slovenije kod krivičnog djela obljube zloupotrebom položaja predviđaju posebno zloupotrebu roditelja obljubom djeteta koje nije navršilo 14 godina. Sama za sebe činjenica srodstva u drugim slučajevima uzlazno-silazne ili pobočne linije u ovim zakonima ne čini poseban oblik ovog krivičnog djela, a ne postoji niti kao zasebno obilježje u slučajevima nekih drugih seksualnih delikata kada su pitanju osobe starije od 14 godina.

Egzibicionizam je kod nas inkriminiran jedino u Krivičnom zakonu SR Hrvatske i to samo u slučaju kada se u svojstvu oštećenika nalazi dijete, dakle mora nužno postojati relacija učinilac – žrtva bez fizičkog kontakta. Njemački krivični zakon predviđa ovo krivično djelo, no uvjet je da je sasvim konkretna osoba uznemirena, pri čemu i počinitelj i oštećenik može biti osoba i jednog i drugog spola bez obzira na dob. Isključivo kao krivično djelo povrede javnog morala, ovo djelo inkriminirano je u krivičnom zakonu Poljske, Grčke, Italije, u nekim američkim zakonima, a kanadski krivični zakon kriminalizirajući ovakvo ponašanje podvodi ga pod pojam bludnih radnji (indecent act).

Krivično djelo posredovanja u obavljanju prostitucije predviđeno našim saveznim zakonom zasniva se na Konvenciji za suzbijanje i ukidanje trgovine osobama i eksploatacije prostituiranja drugih, ratificiranoj kod nas 1950. godine, te su se formulacijom ove krivičnopravne odredbe nastojali obuhvatiti svi mogući modaliteti ovakve vrste ponašanja. U stranom zakonodavstvu, posebno zapadnih zemalja nalazimo široku razradu, čak sa taksativnim nabrojanjem svih mogućih načina djelovanja, kojima se podstiče, podstrekava ili organizira prostitucija, sve do stavljanja na raspolaganje prostorija, zakup zgrada i organiziranja javnih kuća (francuski Code penal), a njemački krivični zakon npr. razlikuje krivično djelo trgovine ljudima od svodništva, pa čak sadrži i krivično djelo prostitucije koja ugrožava omladinu (čl. 184b), kada se ona obavlja u blizini škole ili na mjestu gdje zalaze mladi ljudi.

Krivično djelo proizvodnje i raspačavanja pornografskih spisa (čl. 252. KZ SFRJ) zasniva se kod na Protokolu kojim se izmjenjuje i dopunjuje Sporazum o suzbijanju prometa nemoralnih publikacija od 4. travnja 1949. godine donesenog u Lake Seksesu, a kod nas je ratificiran 1950. godine i ovom odredbom kažnjiva radnja sadrži proizvodnju, prodaju, raspačavanje, javno izlaganje ili radi prodaje nabavku i držanje spisa, slika ili drugih predmeta sa kojima se teško vrijeđa moral. Ne moramo posebno isticati u kolikoj mjeri je ovakva formulacija uopćena i neprecizna, jer je sasvim nedefiniran pojam "teškog vrijeđanja morala". Krivični zakon Savezne Republike Njemačke sadrži čl. 184. koji nosi naziv Širenje pornografskog materijala vizualnog karaktera. Tri osnovna oblika inkriminiranih ponašanja sa dvanaest taksativno navedenih podvrsta djelovanja s obzirom na način raspačavanja, informacijski prostor i vrstu materijala, pa čak pod pojam pornografskog materijala podvodi i onaj koji prikazuje nasilje pored seksualne zloupotrebe djece i sodomije. Potrebno je napomenuti da ovaj zakon posebno inkriminira zloupotrebu pornografskog materijala na štetu djece u stavu 5. čl. 176., koji regulira seksualnu zloupotrebu djece. Kanadski krivični zakon primjerice u čl. 159. s nazivom Kvarenje ili izopačenje morala (corrupting morals) predviđa pored vizualnog materijala i tonski zapis i pisani materijal, te više načina njihova raspačavanja.

Tu je potrebno istaknuti da su ova krivična djela kod nas u vrlo malom broju u odnosu na ostale seksualne delikte procesuirana, pa možda do sada i nije bilo potrebe mijenjanja, odnosno preciziranja odredbi do te mjere da se njima kriminaliziraju određena ponašanja koja sadrže zakoni nekih drugih zemalja. Međutim, promjenom i razvojem ekonomskih, a time nužno društvenih odnosa, posebno u pogledu širenja područja privatnog vlasništva, potrebno će biti postaviti određene granice kada određena ponašanja poprimaju intenzitet delikta, a radi zaštite opće prihvaćenih društvenih dobara, a time nužno i na prvom mjestu zaštitu čovjeka i sa aspekta žrtve, a u pojedinim segmentima i u odnosu na učinioca djela.

Literatura:

1. Komentar Krivičnog zakona SFRJ – 1978.
2. Komentar KZ SR Srbije, SAP Kosova i SAP Vojvodine – 1981.
3. Dr. Franjo Bačić i dr. Zvonimir Šeparović:
Krivično pravo – opći i posebni dio
4. Dr. Mladen Singer i Franjo Hirjan:
Spolne zloupotrebe djece i omladine
5. Dr. Karla Pospiš-Završki:
Spolne zloupotrebe – 1978.
6. Dr. Željko Horvatić: Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala u novom jugoslavenskom krivičnom zakonodavstvu (Naša zakonitost br. 3/78)
7. Mr. Zoran Stojanović: Kriminalnopolitički aspekt inkriminiranja homoseksualnog ponašanja – Jugoslavenska revija za krivminologiju i krivično djelo – 1974.
8. Mr. Zoran Stojanović: Osvrt na inkriminaciju bludnih radnji iz čl. 183. KZ i njena primjena u praksi (Jugoslavenska revija – 1975)
9. Prof. dr. Ljubo Bavcon i prof. dr. Kobe: Krivični zakon s objašnjenjima – 1961.
10. Prof. dr. Ljubo Bavcon: Mogućnosti novih inkriminacija i dekriminalizacija u jugoslavenskom krivičnom zakonodavstvu (Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo – 1974.)
11. Mr. Stanko Pihler: Obim, struktura i učestalost krivičnih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala sa posebnim osvrtom na području uže Srbije (Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja – 1974.)
12. Dr. Nikola Memedović: Krivično djelo silovanja u jugoslavenskom pravu
13. Prof. dr. Bora Čejović: Krivično pravo u sudskoj praksi – posebni dio – 1986.
14. Robert Harnischacker i Josef Mũthar: Dijete, ųrtva seksualne zloupotrebe (Das sexuell missbrauchte Kind)
15. Dr. Andrija Malira: Viktimologija i društvena samozaštita s posebnim osvrtom na silovanje (Naša zakonitost – 1985.)
16. Dr. Karla Pospiš-Završki: Forenzičko – psihijatrijska ocjena i prosudba učinioca seksualno motiviranih krivičnih djela (Naša zakonitost 1984.)
17. Ezzat Abdel Fattah: Uloga ųrtve u određivanju delikta (Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo – 1970.)
18. Martin's Annual Criminal Code 1975. – Ian Cartwright, barrister at law
19. Snježana Gašić: ųrtva u nekim pojavnim oblicima delikata nasilja (Naša zakonitost – 1975.)
20. Mr. Leposava Kron: Problem psiholoških tumačenja i istraživanje ličnosti seksualnih prestupnika (Jugoslavenska revizija za kriminologiju i krivično pravo – 1989.)
21. John P. J. Dussich: Povijesne i kulturne prethodnice viktimizacije ųena (Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo – 1984.)